Haklılığın inadı: Ece Ayhan

12 Temmuz 2010

Ece Ayhan'ın ölümünün sekizinci yıldönümünde, Edebiyat doktorasını Ece Ayhan üzerine 550 sayfalık bir tezle tamamlamış olan Dr. Erdoğan Kul'la Ayhan'ın şiiri ve muhalif karakteri üzerine 2008 yılında BirGün'de yer alan söyleşiyi yayınlıyoruz

Zafer Yalçınpınar: Ece Ayhan Çağlar'ın isminin ve şairliğinin üzerine gereğinden fazla olumlu ya da olumsuz söylem yüklendiğini, böylece de okuyucunun zihninde dağlar kadar önyargılar oluştuğunu düşünüyorum. Onun hakkındaki kent efsanelerinin, labirentlerin ve söylencelerin tümünü bir kenara bırakıp, Ece Ayhan'a daha sıradan bir şekilde yani "Ayhan Çağlar" olarak bakabilmemiz sizce mümkün müdür?

Erdoğan Kul: Bu konuda size tamamen katıldığımı söylemeliyim. Ece Ayhan'ın kendisinden, yapıp ettiklerinin şiirsel değerinden çok, kimi indirgemeci yaklaşımlarla oluşturulmaya çalışılan tuhaf "imaj"larından, hatta çizilmeye çalışılan karikatürlerinden hareket edilir oldu son zamanlarda. Bu durumda, onu daha yalın ve insani bir bakış açısıyla "yeniden" görmeye çalışmak, "mümkün" olmanın da ötesinde artık zorunlu… Çünkü Ece Ayhan'la ilgili bir tür "niteleme/yakıştırma kirliliği"nin oluşmaya başladığı da ortada. Dahası, ona ilişkin böylesi yaklaşımların, olumluluk ya da olumsuzluk vurgusunu da bastıran bir "tekseslilik"te ve içeriksizlikte boğulmakta olduğu da bir gerçek. Hatta neredeyse onun sadece adını bilen, şiirlerini anlama, yorumlama, sorgulama yönünde ciddi bir çabası olmayan, poetik duruşu ya da düşünsel kavrayışıyla uzaktan yakından bir ilgisi, ilişkisi bulunamayacak kimi kesimlerin bile bu kalıplaşmış söylemleri yineleyerek bir tür beyanatçılığa soyunduklarına tanık olabiliyoruz. Ece Ayhan adı anıldığında, kulaktan dolma bilgilerle ya da ezberci bir tutumla "kara şair", "karaşın şair", "anarşist şair", "lanetli şair", "uslanmaz şair", "sivil şair" gibi pek çok nitelemeyi bir çırpıda sıralayıvermek çoğu kişinin kolayına geliyor; bu da bir tür içeriksizliğe yol açıyor. Evet, tüm bunlar doğru olabilir; ama neye karşılık düşmekte, neyi imlemektedirler? Önümüzde, bütün gizemi ve görkemiyle, bütün bir şiir tarihimiz içinde benzerine pek az rastlayabileceğimiz yapıtlar duruyor. Etiketlemelerle meseleyi çözmüş mü oluyoruz? Ayrıca, böyle bir hakkımız var mı? Düşünmek gerek; gerçekten anlamak adına mı yoksa pazarda tanımlı bir ürün haline getirmek adına mı yapıştırılıyor etiketler? Gerçek şu ki bu niteleme ve yakıştırmalar okurun şaire yaklaşabilmesi, onu tanıyabilmesi ve şiirlerini alımlayabilmesi konusunda yardımcı olacakları yerde, tam tersine, belirsizleştirici ve uzaklaştırıcı bir işlev görmekteler çoğu zaman. Adlandırıp geçmek ya da önceki adlandırmaları yinelemekle yetinmek, sonuçta bir tür "yabancılaşma"yı ve "yabancılaştırma"yı da beraberinde getiriyor. Kapitalizmin yarattığı ilişki biçimleri ya da ilişkiler ağında yaşam refleksleri "tüketim"e, "tüketme"ye koşullu bulunan günümüz bireyinin bu bilinç durumu edebiyatta da "dosyalama, sınıflandırma, mevcut başlıklar arasında en uygun görünenin altına hapsediverme" biçiminde iş görüyor. Dolayısıyla, artık bir şey söylemeyen, deyiş yerindeyse "yalama" hale gelmiş söz kalıpları burada devreye giriyor. Zaten en doğru, en yerinde eleştiri, saptama ve önerilerin bile söylemselleştikleri, bir söyleme içkin hale getirildikleri zaman işleri de bitirilmiş oluyor; işlevsizleştirilmeleri, etkisizleştirilmeleri, temel bağlamından uzaklaştırılmaları en çok bu yolla sağlanıyor. Ece Ayhan'la buluşmak isteyen okurun, gözlere ve kulaklara set çekmekten başka bir işlevi olmayan bu "söylem" tuzaklarına düşmemeye dikkat etmesi, en yalın, en temel insani gerçekliklere dönüp oradan içtenlikli bir söyleşme sürecine girmesi gerekir, diye düşünüyorum.

Z.Y: İkinci yeni şiir hareketinin kendi içerisinde ikiye ayrıldığını ve hareketin geleceğe etkin olarak yön verebilecek bölümünün de Ece Ayhan şiirini kapsadığını, hatta onun poetikasından başladığını, akkorlaştığını söyleyebilir miyiz? Ece Ayhan şiirini, dil ve içerik olarak farklı kılan belirgin özellikler nelerdir?

E.K: İkinci Yeni'ye ilişkin ilk anda böyle bir kesinlemeye varabilmek kolay değil. Ancak, Ece Ayhan şiirinin hem İkinci Yeni içinde hem de Türk şiir tarihinde çok ayrıksı bir yerde durduğu yadsınamaz. Ece Ayhan, yalnızca kullandığı dilin gramerini yapıbozuma uğratmakla kalmamış, doğrudan "şiirin grameri"ni de yapıbozuma uğratmıştır. Rastlantısallıkla değil, başından beri sabırla, inatla, oluşturduğu yepyeni poetikanın en yetkin örneklerini sıkı sıkı örerek yapmıştır bunu. Öbür İkinci Yeni şairlerinden belki temelde ayrıldığı nokta da bu. Şiirin gramerini değiştirmede Ece Ayhan kadar bilinçli, ısrarlı, istikrarlı bir şaire daha rastlamak neredeyse olanaksızdır. Asıl İkinci Yeni'nin kendisi olduğunu söylerken de, kendisinin aslında İkinci Yeni'nin dışında olduğunu ima ederken de dikkati çekmek istediği, o ayrıksı duruşu ve o çizgideki sürekliliğidir, kanımca. O, doğrudan şiirin gramerini yapıbozuma uğratırken, aynı zamanda, "düşünme"nin ve "düşünce"nin yerini almış olan "alışkanlık"a da büyük bir darbe indirmeyi amaçlamış; değiştirici, dönüştürücü ve yeniden üretici edimin kendisi açısından neliğini ve nasıllığını –hiç değilse sanat alanında- somut örneklerle gösterebilmiştir. Şiirlerinin tematik ağırlığını oluşturan "iktidar ve otorite karşıtlığı", yapıya da bu biçimde yansımış olsa gerek… Makro ve mikro iktidar biçimlerinin düşünce ve davranışlarda olduğu kadar dil kullanma biçimlerinde de kendini nasıl kodladığını görmeye, sorgulamaya çalışan bir şair olarak buna ilişkin yapıbozumcu tavrını biçim-içerik ayrımı yapmadan, bir bütünlük içinde ortaya koyması onun en göze çarpan özelliğidir.

Z.Y: Ece Ayhan hakkında çok konuşulur, fakat fazlaca yazılmaz. Siz ise 550 sayfalık bir doktora tezini tamamladınız. Bu fikir sizde nasıl, ne zaman oluştu? Tetikleyici bir unsur var mı? Ayrıca bu süreçte yaşadığınız akademik ve kişisel zorlukların boyutunu da özellikle merak etmekteyim...

E.K: Doğrusu, çalışma sürecinde karşılaştığım en büyük sıkıntı da bu oldu. Bir bakıma, bolluk içinde yokluk… Ece Ayhan'la ilgili malzemenin niceliksel yönüyle niteliksel yönü arasındaki karşıtlık… Söylenenler, ne yazık ki

çoğunlukla birbirinin tekrarı. Kuşkusuz Edip Cansever'den başlayarak Mustafa Öneş, Enis Batur, Hasan Bülent Kahraman, Nedim Gürsel, Önay Sözer, Orhan Koçak, Necmiye Alpay, Önder Otçu gibi adların çok önemli saptama ve yorumları araştırmamda bana çok yardımcı oldu; ama onlarca yazı da sanki bir tek yazının fotokopisi gibiydi. Hatta dikkatimi çeken anormal bir durumu da söylemeden geçemeyeceğim: Konu Ece Ayhan olunca kendisini hiç değilse bir yazı yazmakla yükümlü hisseden bazıları, herhangi bir düşünceyi dillendirmek ya da iyi kötü bir yorum ortaya koymak yerine birdenbire üslup değiştirerek bir kereliğine "Ece Ayhan'laşma"yı, Ece Ayhan'la özdeşleşmiş kimi kavramları onun üslubuna öykünerek kurdukları cümlelere serpiştirmekle metin oluşturmayı sanki gelenek haline getirmiş gibiler. Şaşırtıcı! Açıkçası, bu çok rahatsız etti beni. "Bir şey söylememe"nin meğer ne çok yolu varmış! Bu iş için çokyönlü bir zorluğu göze almak zorundasınız yani. Ece Ayhan, şiirle ciddi biçimde ilgilenmeye başladığımdan beri zihnimi meşgul eden bir şairdi. Çabasının ve yapıtlarının niteliksel yönden farklılığını, önemini, değerini fark ettikçe içimde bu konuda bir çalışma yapma isteği de kendiliğinden oluştu, diyebilirim. Elbette düşünce ve duyarlık bakımından hissedilen yakınlıklar, kimi yaşantısal benzerliklerin oluşturduğu öznel bağlar da tetikleyici olmuştur; ama temelde belirleyici olan, onun "kimselere benzemezliği"ydi. Ve de saptadığı "gaddarca bakışlar"a ilişkin haklılığına, haklı çıkmalarına her geçen gün daha fazla tanık olmak…

Z.Y: Ece Ayhan, denemelerinde ya da söyleşilerinde zekice, özgün kavramlar aracılığıyla düşüncelerini ifade eder. Örneğin maruz kaldığı "kötülük dayanışması"ndan ve buna karşılık kendisinin sergilediği "haklılığın inadı"ndan sürekli bahseder... Ece Ayhan üzerine çalışırken önemini fark ettiğiniz ya da ufuk açıcı olduğunu düşündüğünüz ilginç kavramlarla karşılaştınız mı?

E.K: Bir şairin, bir yazarın, bir aydının kendi kavramlarını oluşturması, kendi kavramları üzerinden konuşması özgüvenini gösterdiği kadar düşüncelerindeki oturmuşluğu ve özgünlüğü de gösterir. Ece Ayhan, bu yönüyle de edebiyat tarihimizde özel bir yere sahip… Poetikasını ve düşün dünyasını tamamen kendi sözcükleriyle, kendi kavramlarıyla kuran, bunlarla dışavuran kaç şair var tarihte? Sizin andıklarınıza ek olarak "kara şiir", "sıkı şiir", "sivil şiir", "atonal şair", "iktidar şairi", "serbest şair", "uçbeyi düşünür" gibi onlarca kavramı da sayabiliriz.

Z.Y: Araştırmalarınızı ve çalışmaları sürdürmeyi veya kitaplaştırmayı düşünüyor musunuz? Nasıl bir yol izleyeceksiniz?

E.K: Çalışmamı kitaplaştırmayı elbette düşünüyor ve istiyorum. Bir süredir, "tez" kalıplarının biraz dışına taşıyıp yeni eklemeler ve eksiltmelerle yeniden üzerinde çalışmaktayım. Daha sonra birkaç yayınevine sunarak şansımı denerim herhalde.

Z.Y: Son olarak, size Ece Ayhan'ın dizelerinden birini alıntılayarak soruyorum; "Düzayak çivit badanalı bir kent nasıl kurulur?"

E.K: Ne diyelim? "İnsan" olduğumuzu anımsayarak, "insan"ı ve "insan olma"yı önceleyerek ilk adım atılabilir, belki… Şairin dediği gibi "insanlık henüz başlamadı" ise, toplumun, bari "kendisini başlatan"ları içselleştirebilmesi gerekiyor bir de.

11 Temmuz 2008-BirGün